

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

„ZAPISKI KOSZALIŃSKIE” nr 3/1962. Wydział Prezydium WRN, ZW TRZZ, Koszalińskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Koszalin 1962, s. 86

Zeszyt zawiera artykuł R. Piputa postulującego rozwój suszarnictwa na terenie woj. koszalińskiego oraz Z. Sikory dyskusyjne uwagi o tzw. regionalizmie w procesie nauczania. W dziale materiałów M. Gładysz omawia perspektywy przemysłu drzewnego i papierniczego w woj. koszalińskim, J. Poprawski zwraca uwagę na zjawisko tworzenia się nowego środowiska rybackiego na środkowym wybrzeżu, G. Fijałkowski charakteryzuje pracę naukowo-badawczą kołobrzeskiego oddziału Morskiego Instytutu Rybackiego, K. Gaertig ruch wydawniczy w Koszalińskiem, M. Lewandowski omawia działalność Koszalińskiej Orkiestry Symfonicznej, E. Buczak Koszalińskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, A. Muszyński Woj. Archiwum Państwowego w Koszalinie, R. Kukier prace nad zorganizowaniem muzeum skansenowskiego w Klukach. Ponadto zeszyt zawiera reportaż, opowiadania, recenzje, kronikę wydarzeń.

I. KONIUSZ, H. RUTKOWSKA: *Królewska pieczęć. Z baśni i podań Nadodrza*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1962, s. 266.

Tom zawiera 34 baśni i legendy środkowego Nadodrza, opracowane literacko na podstawie ustnych przekazów oraz źródeł pisanych.

„KWARTALNIK OPOLSKI” nr 3—4/1962. Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Opolu. Opole 1962, s. 173.

Zeszyt otwiera artykuł S. Kolbuszewskiego, charakteryzującego rolę po-

ezji Konopnickiej w utrzymaniu polskości na Śląsku w okresie wzmagającego się procesu germanizacyjnego — z jednej strony i ruchu narodowego Ślązaków — z drugiej. Dla percepcji poezji Konopnickiej na Śląsku przełomowe znaczenie miał r. 1902, gdy uroczystości w związku z 25-leciem jej działalności pisarskiej, stały się tam demonstracją sił polskich i manifestacją polityczną. W kolejnych artykułach D. Simonides omawia specyfikę śląskiej literatury ludowej, wkład pracy oraz warunki, w jakich działali Niemiec i Polacy zbieracze utworów ludowych; F. Szymiczek czasopismo plebiscytowe „Most” (ukazywało się z roczną przerwą w l. 1920—1921); E. Frankiewicz historię zabytkowego kościoła drewnianego w Kolanowicach (przeniesiony tam w XIX w. z Opolą); T. Musiał losy prywatnej szkoły polskiej w Centawie w latach międzywojennych; E. Martuszewski w artykule pt. *Piastowie śląscy na Mazurach* przedstawia okoliczności, w jakich Piastowie stali się władcami Ostródy; J. Przała omawia historię muzeum w Brzegu (1910—1962); o niektórych problemach związanych z działalnością ZWM w l. 1945—48 na Śląsku pisze J. Kantyka; P. Świerc przedstawia stan i wyniki pracy szkół artystycznych Opolszczyzny w r. 1961, a W. Oszełda kontynuuje *Zapiski zaolziańskie*. Zeszyt zamykają artykuły materiałowe i recenzje.

JÓZEF MADEJA: *Dzieje szkoły w Fałkowicach*. Prace Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Opolu. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1962, s. 159.

Monograficzne przedstawienie kilkunastuletniej historii (od 1640 do 1938 r.)

szkoły w Fałkowicach, starej wsi w pow. opolskim położonej z dala od większych osiedli, linii kolejowych i dróg. Zachowana kronika szkolna oraz liczne

dokumenty pozwalają dość wiernie odtworzyć rolę szkoły w procesie germanizacji ludności śląskiej.

Zestawił W. T.

NIEMCY

Niemcy w okresie Republiki Weimarskiej

KARL DIETRICH ERDMANN: *Deutschland, Rapallo und der Westen. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte“* 1963, nr 2, s. 105—165.

W ocenie traktatu w Rapallo panują w historiografii duże różnice poglądów. Historycy anglosascy np. oceniają traktat ten negatywnie. Podkreślając, iż był on ze strony Niemiec wyrazem agresywnej polityki wymierzonej przeciwko państwu zachodnim, oceniają traktat ten, jako zdradę interesów Zachodu na rzecz komunizmu.

Z tymi poglądami polemizuje Erdmann, znany historyk zachodnioniemiecki, profesor uniwersytetu w Kilonii.

Z tych względów ogranicza swe badania do wyświetlenia wpływu traktatu z Rapallo na stosunki Niemiec z Zachodem. W wyniku przeprowadzonych badań opartych głównie na nie opublikowanych dokumentach pochodzących z archiwum niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Erdmann doszedł do następujących wniosków: traktat w Rapallo wywołał istotnie dużą reakcję ze strony mocarstw Ententy, reakcja ta była jednak głównie natury emocjonalnej, traktat z Rapallo był strategicznym zwycięstwem Niemiec, dzięki któremu mogły one wyrównać swe stosunki z Zachodem, co nastąpiło kilka lat później w Locarno.

HEINRICH MUTH: *Quellen zu Brüning. „Geschichte in Wissenschaft und Unterricht“* 1963, nr 4, s. 221—226.

Heinrich Muth opublikował i skomentował 10 dokumentów pochodzących ze zbiorów *Bundesarchiv Koblenz*, które

rzucają dużo światła na atmosferę wewnętrzno-polityczną ostatnich lat istnienia Republiki Weimarskiej. Na szczególną uwagę zasługuje list pułkownika Alberta von Thaeer, głównego plenipotenty ostatniego króla Saksonii, do generała Schleichera, mówiący o upadku gospodarczym wschodnich ziem Rzeszy.

Niemcy w okresie hitlerowskim

FRITZ T. EPSTEIN: *Die Erschließung von Quellen zur Geschichte der deutschen Aussenpolitik. „Welt als Geschichte“* 1962, nr 3/4, s. 204—219.

Fritz T. Epstein, znany historyk amerykański, był głównym wydawcą dokumentów niemieckich pochodzących z archiwum *Auswärtiges Amt*, porównuje obydwie publikacje niemieckich dokumentów dyplomatycznych dotyczących genyzy I i II wojny światowej: *Die grosse Politik der europäischen Kabinette 1871—1914* z *Documents on German Foreign Policy 1918—1945*. Podkreśla znany powszechnie fakt, że pierwszą publikację wydano ze względów politycznych, a nie naukowych. Chodziło bowiem o przeciwdziałanie tezie o odpowiedzialności Niemiec za wybuch I wojny światowej, sformułowanej w 231 artykule Traktatu Wersalskiego. Sprawa ta nie pozostała bez wpływu na selekcję przeznaczonych do druku dokumentów, z których opuszczone zostały wszystkie dokumenty przeczące założeniom wydawców. Natomiast niemieckie dokumenty dyplomatyczne dotyczące genyzy II wojny światowej wydaje międzynarodowa komisja, która kieruje się wyłącznie względami naukowymi. Kryteria wyboru stosowane

przez komisję wydawniczą mogą być w każdej chwili sprawdzone, ponieważ cały zbiór niemieckich dokumentów dyplomatycznych jest dostępny.

W grudniu 1960 r. zebrała się w Bonn na zaproszenie rządu zachodniemieckiego komisja wydawnicza, do której dokooptowano wydawców zachodniemieckich. Podczas konferencji utworzono komisję niemiecko-amerykańską, niemiecko-brytyjską i niemiecko-francuską, które będą przeprowadzały selekcję dokumentów przeznaczonych do opublikowania. Postanowiono także przystąpić do wydawania dokumentów z zakresu Republiki Weimarskiej. W pierwszej kolejności wydana ma być seria B, obejmująca okres od traktatu locarneńskiego do objęcia władzy przez Hitlera. Następnie wydana została seria A, w skład której weszły dokumenty od zawieszenia broni w listopadzie 1918 r. do konferencji w Locarno 1925 r. Prof. Epstein podaje, że w przygotowaniu, względnie już w trakcie publikowania, znajdują się wydawnictwa dokumentów amerykańskich, brytyjskich, włoskich, radzieckich a ostatnio zapadła także decyzja w sprawie wydania dokumentów francuskich: *Documents relatifs aux origines de la guerre 1939—1945*.

GERHARD L. WEINBERG: *Schachts Besuch in den USA im Jahre 1933*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1963, nr 2, s. 166—180.

Sprawa wizyty Schachta w Stanach Zjednoczonych w maju 1933 r., jedynej wizyty na szczeblu ministerialnym między obydwojoma krajami w okresie hitlerowskim, jest mało znana. Misja Schachta w Stanach Zjednoczonych poświęcona była przede wszystkim sprawom gospodarczym i nie przyniosła pozytywnego wyniku. Nie przyczyniła się też do poprawienia stosunków niemiecko-amerykańskich. Na podkreślenie zasługuje fakt, że już podczas tych rozmów Schacht oświadczył, iż Niemcy muszą się uzbroić.

HELMUT KRAUSNICK: *Hitler und die Morde in Polen*. „Vierteljahrshefte

für Zeitgeschichte” 1963, nr 2, s. 196—209.

Krausnick, dyrektor monachijskiego *Institut für Zeitgeschichte*, opublikował nieznaną dotąd dokument szefa Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy, Heydricha, przeznaczony dla Himmlera. Dokument ten mówi o pewnych tarciach między SS a wojskiem na temat metod okupacyjnych stosowanych w Polsce. Pojedyncze wypadki protestu wyższych wojskowych przeciwko metodom terroru i gwałtu praktykowanym przez SS służą obecnie w NRF za *alibi*, które ma uniewinnić niemieckie formacje wojskowe z popełnionych przestępstw. Tendencja ta widoczna jest także w komentarzu Krausnicka.

TH[EODOR] E[SCHENBURG]: *Eine Beamtenvernehmung im Dritten Reich*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1963, nr 2, s. 210—212.

W III Rzeszy, na skutek zarządzeń partii hitlerowskiej, wywierano nacisk na urzędników państwowych celem nakłonienia ich do odcięcia się od kościoła albo wystąpienia z niego. Eschenburg opublikował protokół z przesłuchania, który obrazuje, jak w takich wypadkach postępowano. Na uwagę zasługuje także sposób opublikowania powyższego dokumentu. Nazwiska osób prowadzących przesłuchanie zostały zastąpione inicjałami tak, aby nie można było ich zidentyfikować.

Niemcy po r. 1945

MICHAEL P. HÄGELE: *Deutschland-Frankreich im Jahre 1963*. „Aussenpolitik” 1963, nr 3, s. 151—157.

Autor zajmuje się nie tyle stosunkami francusko-niemieckimi, ile znaczeniem traktatu francusko-niemieckiego z 22 I 1963 r. dla zachodniemieckiej polityki zagranicznej. Hägele koncentruje swoją uwagę na planach politycznych prezydenta Kennedy'ego i de Gaulle'a i dochodzi do wniosku, że celem zachodniemieckiej polityki zagranicznej powinno być dążenie do wyrównania sprzeczności między koncepcjami

politycznymi obydwóch prezydentów. Autor podkreśla przy tym, że pozycja NRF nie jest słaba, ponieważ zarówno prezydent de Gaulle nie może realizować swych planów bez NRF, podobnie jak nie mogą być zrealizowane bez zgody NRF gospodarcze postulaty Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych skierowane pod adresem Wspólnego Rynku.

JOHANNES DREYMANN: *Der Planungsstab im Auswärtigen Amt*. „Aussenpolitik” 1963, nr 3, s. 158—165.

W styczniu bieżącego roku utworzony został w zachodnioniemieckim Ministerstwie Spraw Zagranicznych rodzaj „sztabu planującego”. W związku z tym autor rozważa zadania i metody pracy takiej komórki, uwzględniając przy tym osiągnięcia zagranicy, przede wszystkim Stanów Zjednoczonych.

HARRY SCHLEICHER. *Wandlungen der jugoslawischen Deutschland-Politik*. „Europa-Archiv” 1963, nr 3, s. 99—106.

Hary Schleicher, korespondent NRF w Belgradzie, stwierdza, że stosunki jugosłowiańsko-zachodnioniemieckie uległy w 1962 r. znacznej poprawie. Zdaniem autora, nastąpiło to z inicjatywą jugosłowiańską.

GEORG W. STROBEL: *Der Ausbau der polnischen Beziehungen zu Pankow—Gomulkas Besuche in der DDR in den Jahren 1957—1963*. „Europa Archiv” nr 4/1963, s. 135—144.

Georg W. Strobel przedstawiwszy we wstępie stosunki między Polską a NRD po r. 1956, omawia dalszy ich rozwój na tle kolejnych wizyt delegacji partyjno-rządowych obu krajów. Uważa on, że wysiłki w kierunku zacieśnienia współpracy podejmowane były w ostatnich latach głównie ze strony Polski. Zdaniem autora — rozwój sytuacji polityczno-ekonomicznej w Europie zachodniej, wzrastająca pozycja NRF w tym układzie i związane z tym ewentualne zagrożenie zachod-

niej granicy Polski, przyczyniły się do dalszego zbliżenia między Polską a NRD. Z drugiej strony Polska popiera żądania NRD zlikwidowania ograniczeń wynikających z doktryny Hallsteina. Autor ponadto szczegółowo rozpatruje charakter współpracy państw socjalistycznych w dziedzinie gospodarczej również w ramach działalności Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Wiele uwagi poświęca także sprawom polityczno-gospodarczym łączącym Polskę, NRD i Czechosłowację.

LUDWIG LANDSBERG: *Deutschland und Polen — Was kann geschehen um das deutsch-polnische Problem einer Lösung näherzubringen?* „Deutsch-Polnische Hefte” nr 1/1963, s. 1—3.

Dr Ludwig Landsberg (*Ministerialdirigent im Arbeits- und Sozialministerium von Nordrhein-Westfalen*) inauguruje na łamach „Deutsch-Polnische Hefte” dyskusję nad problemem normalizacji stosunków między Polską a NRF. Wprawdzie istnieje bardzo mało przesłanek do zacieśnienia stosunków politycznych między Polską a NRF przed uregulowaniem wzajemnych stosunków wielkich mocarstw, autor podkreśla jednak znaczenie obiektywnej informacji w publikacjach dotyczących obydwu państw jako ważnego elementu umożliwiającego wzajemne zrozumienie oraz przyszłą normalizację tych stosunków.

PETER COULMAS: *Partnerschaft und Interdependenz*. „Aussenpolitik” 1963, nr 4, s. 223—228.

Autor poddaje analizie pojęcia „partnership” oraz „interdependence”, którymi posłużył się prez. Kennedy w swym oświadczeniu w dn. 4 VII 1962 r., kiedy to wysunął propozycję zawiązania nowych stosunków wewnątrz wspólnoty atlantyckiej, kierując wezwaniem do „silnej i zjednoczonej Europy”. Ów dalekozmierny projekt amerykańskiego prezydenta, w którym pragnie on widzieć zintegrowany zachód Europy jako całość, traktuje partnera europejskiego na zasadzie równości, w celu sprostanania aktualnym i przy-

szłym wspólnym zadaniom. Coulmas przedstawiając europejski punkt widzenia podkreśla, że wysunięte propozycje prezydenta spotkały się na zachodzie Europy z kontrowersyjnymi interpretacjami, nieraz fałszywymi. W pierwszym wypadku, wysunięty projekt zrozumiany został jako zamiar utrzymania dotychczasowego *status quo*, czyli Europy w pozycji satelity USA. W drugim wypadku, europejscy interpretatorzy widzą propozycje Kennedy'ego w płaszczyźnie ułożenia stosunków na zasadzie równouprawnienia i równorzędności obu partnerów. W kontekście tych postaw europejskich, autor próbuje zdefiniować pojęcia suwerenności i współzależności. Według niego współzależność (*interdependence*) w rozumieniu Kennedy'ego nie ma wcale oznaczać dla Europy jej zintegrowania ze Stanami Zjednoczonymi, lecz ułożenie partnerstwa na zasadzie suwerenności obu

partnerów, przy czym słabszy winien się podporządkować w pewnych punktach, np. w sprawach nuklearnych, woli silniejszego. Coulmas nie ukrywa, że tak pojmowane partnerstwo stawia przed Europą możliwość przyjęcia lub odrzucenia propozycji. Wprawdzie do pomyślenia jest taka sytuacja, kiedy Europa — już w pełni zintegrowana i wykształcona jako trzecia siła — zawarłaby klasyczny alians ze Stanami Zjednoczonymi, lecz w takim układzie nie byłaby to już wspólnota atlantycka według projektu prez. Kennedy'ego. Autor w konkluzji stwierdza, że wyrażenie przez Europę zgody na partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi oznaczałoby dla niej częściową zależność. W żadnym jednak wypadku nie miałyby to, zdaniem Coulmasa, charakteru uwłaczającego i świadczyłoby o pełnej realizmu ocenie sytuacji.

Zestawili: Z. K., A. S., M. J.

CZECHOSŁOWACJA PO R. 1918

HEINRICH BODENSIECK: *Der Plan eines „Freundschaftsvertrages“ zwischen dem Reich und der Tschecho-Slowakei im Jahre 1938*. „Zeitschrift für Ostforschung“, Marburg r. 10, 1961, z. 3, s. 462—476.

W r. 1953 ukazała się w NRF w maszynopisie powielanym dysertacja Hansa Schiefera pt. *Niemcy i Czechosłowacja, wrzesień 1938 — marzec 1939 r.* Zanalizowane zostały w niej projekty niemieckie regulacji stosunków między III Rzeszą a republiką pomonachijską. Ponieważ nie wszystkie dokumenty mogły być dostępne wówczas autorowi dysertacji, znany historyk zachodniemiecki, H. Bodensieck, powrócił do tej sprawy w omawianym artykule. Podał on interesujące projekty paktu przyjaźni z Pragą nie będące niczym innym jak zamaskowanym atakiem na suwerenność — i tak już problematyczną — okrojonej Czechosłowacji. Dokumenty drukowane w odtworzonej starannie wersji opatrzone zostały rzeczowym

komentarzem. Poza tym przeprowadzono analizę niektórych zbiorów dokumentów drukowanych po wojnie, a dotyczących tego okresu w stosunkach niemiecko-czechosłowackich.

LADISLAV LIPSCHER. *Krajinské zriadenie na Slovensku v rokoch 1928—1939*. „Historicky časopis“, Bratislava r. 11, 1963, nr 1, s. 55—80.

W r. 1927 przeprowadzono w Czechosłowacji ustawą z dn. 14 VII reformę administracji państwowej przywracającą krajom czeskim dawny samorząd krajowy oraz tworzącą ze Słowacji odrębną jednostkę administracyjną. Utworzono wówczas z obszaru słowackiego korporację samorządową, powołując tzw. przedstawicielstwo krajowe oraz urząd krajowy złożony z 54 przedstawicieli (36 z wyborów i 18 mianowanych). Autor zajmuje się rozwojem kompetencji tego urzędu na szerokim tle politycznym i administracyjnym. Stąd artykuł ma charakter

studium prawno-ustrojowego, traktującego szeroko o stanowisku poszczególnych partii politycznych oraz społeczeństwa wobec problemu własnej, słowackiej administracji.

FRANTIŠEK LUKES: *K diplomatickému pozadí vídeňské arbitráže*. „Historický časopis”, Bratysława r. 10, 1962, z. 4, s. 51—67.

Lukes przeprowadza analizę taktyki hitlerowskiej zmierzającej do poróżnienia Pragi i Bratysławy w okresie po Monachium i przygotowania tzw. arbitrażu wiedeńskiego. Autor omówił krótko plany Hitlera dotyczące autonomii Słowacji i Ukrainy Przykarpackiej, które to twory państwowe miały

stanowiąc swoistą zaporę pomiędzy Polską a krajami bałkańskimi przed ewentualnym nawiązaniem poprzez te kraje kontaktów pomiędzy Warszawą a Rzymem. Następnie przedstawił rokowania słowacko-węgierskie w Kormarnie w dn. 9—12 października i ich przerwanie dnia 13 tego miesiąca. Po kilkudniowej akcji dyplomatycznej Słowaków i Węgrów, interweniujących oddzielnie w Berlinie, na wniosek Ciano powołano arbitraż włosko-niemiecki, który zebrał się dn. 2 listopada w Wiedniu i ustalił nową granicę czechosłowacko-węgierską.

Artykuł oparty na bogatym materiale drukowanym i dotąd nie publikowanym.

Zestawił J. Kz.